

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației
Școala doctorală

ROLUL PAREMIOLOGIEI ÎN EDUCAȚIE

Teză de doctorat

Coordonator științific,

Prof. univ. dr. LAURENȚIU ȘOITU

Doctorand,

IANCU LETIȚIA căs. DURNEA

Iași

2017

ROLUL PAREMIOLOGIEI ÎN EDUCAȚIE

Cuprins

LISTA TABELELOR.....	1
LISTA FIGURILOR	1
INTRODUCERE.....	3
I. ȘTIINȚA PAREMIOLOGIEI.....	8
I.1. Înțelepciunea populară.....	8
I.2. Geneza proverbelor	11
I.2.1. Surse ale paremiilor	12
I.2.2. Definiții ale proverbelor.....	14
I.3. Trăsături specifice elementelor paremiologice.....	17
I.3.1. Concizia	17
I.3.2. Caracterul arhaic	18
I.3.3. Capacitatea generalizatoare	18
I.3.4. Structura logico-semantică binară.....	19
I.3.5. Forma de slogan.....	19
I.3.6. Trăsături	20
I.4. Clasificări ale proverbelor	21
I.5. Paremiile – expresia concepției despre educație și a atitudinii față de copil	26
I.5.1. Concepția despre educație.....	28
I.5.2. Atitudinea față de copil.....	29
II. FORMA ȘI CONȚINUTUL PROVERBELOR ÎN EDUCAȚIE	32
II.1. Mesajul educațional al paremiologiei.....	32
II.1.1. Comunicarea educațională	35
II.1.2. Sprijinul oferit de paremiologie în formarea competențelor de comunicare.....	39
II.1.3. Funcții ale comunicării susținute de paremiologie.....	51
II.1.4. Mesajul didactic în paremii	55

II.2.	Forma și conținutul paremiilor în conturarea mesajului educațional..	58
II.2.1.	Cuvântul și proverbul ca semn	58
II.2.2.	Relația formă-conținut în mesaj	63
II.2.3.	Funcții ale limbajului educațional	68
II.3.	Semn și semnificație în educația prin paremiologie.....	71
II.3.1.	Raportul dintre semnificația obiectului și a esenței.....	74
II.3.2.	Semnificația în expresiile paremiologice	75
II.4.	Gândire și judecată în proverbe	79
II.4.1.	Gândirea în paremii	81
II.4.2.	Proverbe cu și despre judecată	90
II.4.3.	Forma silogistică a expresiilor paremiologice.....	93
III.	FORMULE MNEMOTEHNICE APLICABILE ÎN ȘCOALĂ	98
III.1.	Activitatea de educare și învățare cu sprijinul elementelor paremiologice	98
III.1.1.	<i>Învățarea în pași mici</i>	101
III.1.2.	Paremiile – fundament al educației morale	104
III.2.	Memoria și rolul său în învățare.....	110
III.2.1.	Memoria – definiții, clasificări, caracteristici sprijinite de paremii	110
III.2.2.	Rolul memoriei în învățare.....	115
III.3.	Memorarea favorizată de proverbe	118
III.3.1.	Memorarea în context educațional	122
III.3.2.	Perspectiva prelucrării de informații	126
III.3.3.	Mecanismul reamintirii provocat de proverbe	128
III.4.	Formule mnemotehnice corespunzătoare activității școlare.....	130
III.4.1.	Mnemotehnici – definire	130
III.4.2.	Mnemotehnici aplicate	131
III.4.2.1.	Asocierea simplă sau în lanț	132

III.4.2.2. Hărțile mentale	133
III.4.2.3. Imaginarea	134
III.4.2.4. Localizarea.....	136
III.4.2.5. Camera romană	138
III.4.2.6. Metoda grupării	139
III.4.3. „Repetiția este mama învățării”	139
III.4.4. Învățarea în rime	140
III.5. Ghicitorile și proverbele – formule cu caracter mnemotehnic	141
III.5.1. Caracterul mnemotehnic al proverbelor	142
III.5.2. Caracterul mnemotehnic al ghicitorilor	144
IV. DEMERSURI INVESTIGATIVE PRIVIND PAREMIILE ÎN	
MANUALELE ȘCOLARE	148
IV.1. Studiul 1 – Identificarea manualelor școlare din perioadele considerate	
reprezentative și a proverbelor din conținuturile lor	148
IV.1.1. Cadrul teoretic.....	149
IV.1.2. Contextul studiului.....	149
IV.1.3. Scopul și întrebările cercetării	150
IV.1.4. Metodologie	150
IV.1.5. Analiza datelor	157
IV.1.6. Rezultate - Centralizarea numărului de proverbe.....	161
IV.1.7. Concluzii parțiale	167
IV.2. Studiul 2 – Gruparea paremiilor după subiectele dominante	168
IV.2.1. Cadrul teoretic.....	169
IV.2.2. Contextul studiului.....	169
IV.2.3. Scopul și întrebările cercetării	169
IV.2.4. Metodologie	170
IV.2.5. Instrumente	171
IV.2.6. Analiza datelor și rezultate.....	171
IV.2.7. Concluzii parțiale	179

IV.3. Studiul 3 – Relevanța proverbelor la nivelul manualelor în care au fost folosite	180
IV.3.1. Cadrul teoretic.....	181
IV.3.2. Contextul studiului.....	181
IV.3.3. Scopul și întrebările cercetării	182
IV.3.4. Metodologie	182
IV.3.5. Instrumente	183
IV.3.6. Analiza datelor	184
IV.3.7. Rezultate	187
IV.3.8. Concluzii parțiale.....	196
IV.4. Concluzii ale cercetării	197
IV.5. Limite ale cercetării	203
IV.6. Direcții viitoare.....	203
CONCLUZII FINALE	205A
BIBLIOGRAFIE.....	214
PAGINI WEB CONSULTATE	221
ANEXA 1	222
ANEXA 2	247
ANEXA 3	252

INTRODUCERE

În lucrarea de față ne-am propus ca, pornind de la importanța paremiologiei ca tezaur al cunoașterii umane sedimentat în timp în formule lingvistice folclorice – proverbe, zicători – să analizăm locul și rolul acestor formule paremiologice în procesul instructiv-educativ, așa cum se reflectă în conținutul unui corpus de manuale școlare supuse investigației.

Teza se constituie într-o pledoarie pentru utilizarea fondului paremiologic ca o valoroasă resursă educativă și morală ce poate să amplifice cunoștințele noilor generații despre popor și motivele lui de bucurie, supărare, frică, tristețe, mânie, dispreț și uimire. Tot prin paremii, elevii pot fi aduși mai aproape de limbajul popular și de credințele populare.

Lucrarea noastră este structurată pe patru capitole. În primele două capitole ne-am oprit asupra celor mai importante teorii integrate științelor paremiologice, cele care au constituit fundamentul teoretic al investigației practice pe care am întreprins-o, iar ultimele două capitole, cu o importantă dimensiune aplicativă oferă originalitate acestei lucrări.

Din punct de vedere al aplicațiilor pe care rezultatele cercetării noastre le pot avea, considerăm că acestea au creat un punct de plecare în stabilirea unei frecvențe propice a utilizării proverbelor în materialele didactice actuale, în vederea stabilirii mai exacte a limitei inferioare și superioare când este vorba de folosirea expresiilor populare în clasă. Mai mult, considerăm că lucrarea în sine clarifică anumite aspecte ale paremiologiei puse în legătură cu educația pe care nu toți cititorii le-au fi putut identifica, prin suprapunerea informațiilor din mai multe surse. Teza ajută la construirea unei imagini de ansamblu, argumentată și susținută de exemple, asupra rolurilor pe care proverbele le-au avut și le pot avea în educație, subliniind importanța învățăturilor pe care le transmit.

CAPITOLUL I: ȘTIINȚA PAREMIOLOGIEI

I.1. Știința paremiologiei

În acest prim subcapitol am avut în vedere câteva repere bibliografice din care am pornit de la conceptul de folclor, sintetizând apoi definiții ale științei paremiologiei, care se ocupă cu studiul proverbelor. În una din lucrările sale, prof. T. Cozma susține că „moștenirea culturală a trecutului este departe de a construi un depozit de idei moarte, ci reprezintă un veritabil tezaur ce trebuie valorificat în lumea exigențelor trecutului” (Cozma, Iancu, 1995, p. 28), iar din această perspectivă considerăm că folclorul, parte a acestei moșteniri reprezintă un aspect sau o ramură a

tradiției populare, dar și ca o expresie concretă a acesteia. Folclorul este înțeles ca un aspect sau o ramură a tradiției populare, dar și ca o expresie concretă a acesteia. Aceste producții populare au fost create când oamenii din popor conturau în imaginația lor figuri de eroi și modele de fapte în care credeau și pe care doreau să le imite.

În *Istoria folcloristicii românești*, Ovidiu Bârlea susținea că „cele mai vechi colecții de folclor sunt cele de proverbe, care premerg cu secole pe cele de cântece și narațiuni populare. Predilecția pentru proverbe vine din împrejurarea că ele sunt cele mai apropiate de cărturar dintre toate speciile folclorice, fiind folosite curent împreună cu limba care le vehiculează” (Bârlea, 1974, p. 35). De aceea, este de înțeles faptul că paremiile apar consemnate în primele texte în limba română, texte religioase, în principal, continuând cu cele ale cronicarilor moldoveni și munteni, ale cărturarilor ardeleni, cât și în lucrări actuale.

I.2. Geneza proverbelor

Pentru mulți cercetători, în special paremiologi precum I. Cuceu, N. Roșianu, C. Tabarcea, geneza proverbelor ridică dificultăți în stabilirea unui moment al apariției acestora și a locului de origine. Fiind prezente în limbajul uzual al oamenilor obișnuiți, nu neapărat știutori de carte, ele au circulat și continuă să circule pe cale orală, să sufere transformări și adaptări la noi realități. Este greu de stabilit paternitatea asupra proverbelor întrucât nevoile oamenilor, atât cele de bază (adăpost, îmbrăcăminte, stare de sănătate), cât și cele spirituale sunt similare indiferent de spațiu și timp (Gheorghe, 1986, p. 97). În consecință, nu este de mirare că proverbe asemănătoare ca mesaj se întâlnesc la popoare de pe meridiane diferite, ele fiind rodul experienței de viață, după cum remarcă și G. Coșbuc în *Nașterea proverbiilor* din 1903, și al constatărilor pe care oamenii le-au concentrat în această formă.

Cu toate dificultățile de datare a apariției paremiilor conforme cu studiile consultate și pe care le-am consemnat în acest subcapitol, cert este că proverbul „zboară ca o pasăre vioaie din tufișul adevărului, unde e construit cuibul, din care se aude ciripirea puilor tineri și veseli. De am fi constrânși să privim orientul ca patria proverbului, cum ni-o arată colecțiunile renumite cele mai vechi ale regelui Solomon și ale lui Isus Sirach, ar trebui să mărturisim că și-a făcut cursul pe toate drumurile, atât pe apă cât și pe uscat, ca un cuvânt peste tot pământul nemărginit” (Hințescu, 1985, p. 32).

I.3. Trăsături specifice elementelor paremiologiei

Deoarece considerat că trăsăturile specifice paremiilor au numeroase puncte comune cu nevoile educației, ne-am propus și am realizat exemplificarea celor mai semnificative: *conciziade* care dau dovadă prin mesajele promte pe care le transmit, *caracterul arhaic* dobândit de numeroasele forme vechi pe care le cuprind, *capacitatea generalizatoare* prin care se pot referi la o diversitate de situații, *structura logico-semantică binară* etc.

Scopul înșiruirii trăsăturilor formale și structurale ale proverbelor a fost de a contura o imagine cât mai clară despre modul lor de formare și despre modalitățile de transmitere a învățăturilor pe care le înglobează. Plecând chiar de la detaliile acestor trăsături, am argumentat, în secțiunile următoare ale lucrării, direcțiile în care paremiologia poate juca un rol în educație.

I.4. Clasificări ale proverbelor

Există structuri care pot fi parte a unei zicători: *cioara vopsită, soare cu dinți, curcă plouată, coate-goale*. În acest caz este vorba despre noțiuni ce apar ca un epitet metaforic ce le oferă semnificații stabile, sesizabile chiar la interpretarea izolată a expresiei. În alte tipuri de expresii, precum *A trage mâța de coadă; A căuta ce n-a pierdut; A fi bou încălțat; A da în gropi ziua în amiaza mare*, se evidențiază faptul că *zicătorile* au formă completă și conțin acțiuni exprimate printr-un comportament metaforic.

Pe de altă parte, expresii proverbiale pot fi: *Întinde-te cât ți-e plapuma; Nu sta că-ți stă norocul; Strânge bani albi pentru zile negre* etc. Acestea sunt propoziții imperative, negative sau afirmative, care indică ideea de mai bine sau mai rău și, în plus față de zicale, oferă în mod direct un sfat, o îndrumare. Logica din structura lor conturează în prealabil receptorul, acțiunea și atitudinea acestuia (indicată sau contraindicată) și o împrejurare în care se dă sfatul, acestea fiind *proverbele imperative*.

O altă mare grupă, a *proverbelor propriu-zise*, se referă la propozițiile enunțiative, afirmative sau negative, care exprimă în mod concret o judecată – *Cine moștenește, plătește; Datoria e plină de griji; Lemnul care se îndoiește e mai bun decât cel care se rupe*. Acestea sunt proverbe ce conțin toate elementele ce alcătuiesc o judecată completă.

Cu toate că unele dintre proverbe și zicători și-au pierdut din sensul inițial, acestea păstrează amprenta vremurilor în care au apărut, fac o firească legătură cu trecutul. În ansamblu, proverbele au un ton sentențios (anunțat prin pronumele *tot, fiecare* când sunt așezate la

începutul proverbului: *Tot începutul e greu; Tot învățul are dezvăț; Fiecare pentru sine; Dumnezeu pentru toți; Fiece nebun știe să câștige, dar nu știe să păstreze*), urmărind aspectele moralizatoare rezultate din experiență, uneori îmbrăcând o formă satirică (*Râde ciob de oală spartă.*), ironică și polemică la adresa unor tare omenești precum ipocrizia, lăcomia sau minciuna (*Minciuna are picioare scurte; Leneșul mai mult aleargă/scumpul mai mult păgubește*). În general, însă, „proverbul e un elogiu al echilibrului și echității, al cumpătării în fața tuturor aspectelor existenței, al măsurii și demnității, pentru exprimarea, argumentarea, consolidarea și menținerea cărora experiența milenară a popoarelor a pus la contribuție toate mijloacele” (Muntean, 1967).

I.5. Paremiile – expresia concepției despre educație și a atitudinii față de copil

Necesitatea unei educații solide vine din dorința de perfecționare, o valoare intrinsecă a naturii umane și unul din atributele fundamentale ale ideii de om: „Omul muncește, gândește, luptă pentru cunoaștere, schimbare și în acest proces măreț și eroic, plin de succese și căderi, de iluzii și deziluzii, se schimbă pe sine însuși și se perfecționează neîntrerupt” (Bălan, 1974, p. VII). Nu numai individul, ci întreaga societate umană se află într-o continuă perfecționare și devenire și din acest motiv în ultima parte a acestui capitol ne-am oprit asupra conținutului transmis de proverbe, în special asupra celor ce vizează concepția despre educație și atitudinea față de copil. Ne-am oprit la proverbele ce vizează educația pe care este bine să o primească copilul, la detaliile despre momentul oportun, la modalitățile eficiente de realizare a acesteia, la efortul consecvent și susținut al părinților și al profesorilor, la sugestiile despre conținuturi.

„În vechimile poporului român, termenul de *educație* nici nu există, dar acest lucru nu înseamnă că lipsește și noțiunea” (Dimitrescu, 1969, p. 21). Ea există și este desemnată prin cuvinte care înseamnă tot ceea ce a desemna latinescul *educatio*: „creștere și învățătură”. Cu mult înainte de apariția școlii ca instituție, a existat un anumit tip de educație pe care am putea să o numim ”populară”, arhaică, care apare desemnată prin termeni sau sintagme precum „*creștere*”, „*învățătură*”, „*îndreptarea mlădițelor, a pomilor tineri*”, „*cultivarea, îngrijirea pământului, altoirea*” (Dimitrescu, 1969, p. 49). Ceea ce se știa era că educația trebuie s-o începi din timp, deoarece *Copilul, ca și copacul, când de mic se strâmbează, anevoie se îndreptează* și, de aceea, *Pomul lesne se îndreptează de mic, până nu se-ncovoiază*, toate lucrurile, și îndeosebi modelarea copiilor, trebuind să se facă „*la vremea lor*”.

Omul este, deci, educabil, trecând peste toate greutățile procesului de educare. Meritul concepției populare despre educație este tocmai de a nu privi simplist acest aspect, de a nu eluda dificultățile, de a observa critic virtualitățile și greutățile, de a ține cont de influențele bune și rele, în final, de a privi problema în toată complexitatea ei.

CAPITOLUL II: FORMA ȘI CONȚINUTUL PROVERBELOR ÎN EDUCAȚIE

După structurarea sintetică a teoriilor ce fac referire la paremiologie, scopul capitolului al II-lea a vizat stabilirea particularităților de formă și conținut ale mesajului educațional inclus de paremiologie. Abordarea urmărește stabilirea elementelor semnificative, cu funcție de reper, în evoluția subiectului.

II.1. Mesajul educațional al paremiologiei

Mesajul paremiologiei vrea mereu să stimuleze gândirea, judecata cea bună și simțul moral al cititorului. Comunicarea didactică desfășurată preponderent în instituții specializate, într-un mod organizat în cadru formal, de către persoane cu o pregătire specifică în aceste direcții, oferă cunoștințe, conturează deprinderi și atitudini. În acest context, în care personajele principale sunt profesorul și elevul, paremiologia poate fi frecvent utilizată și datorită trăsăturilor comune cu mesajul didactic. Dintre acestea, înțelesul lor conotativ și denotativ permit reprezentarea ideilor și explicarea lor. Aceste două înțelesuri îngăduie profesorului să realizeze o anumită inițiere a elevilor în procesul comunicării, construcția relației educaționale între cei doi actori, raportarea identică, cel puțin asemănătoare la mesaj. Proverbul oferă și cere control prin explicitarea oferită.

Competențele generale regăsite în Programele școlare pentru Comunicare în limba română respectiv Limba și literatura română se referă la exprimarea și receptarea comunicării orale și a comunicării scrise. Ca obiective de prim-plan sunt înțelegerea semnificației mesajelor orale, detectarea anumitor mesaje și exprimarea evidentă a atitudinii de interes față de mesajele orale. Aceiași pași se respectă și în cazul comunicării scrise. Obiectivele specifice pot fi atinse prin folosirea și analizarea frecventă a paremiilor, după cum am exemplificat în acest subcapitol, însă nu putem spune că este suficientă memorarea lor, ci este necesară „construirea semnificației proverbelor”, proces care trece prin următoarele etape (Voicilă, 2010, p. 6):

- *expunerea la denumirea proverbului*, argumentată de necesitatea elevului de a lua contact cu forma scrisă și sonoritatea acestuia;

- *conturarea noțiunii globale a proverbului* este importantă pentru a forma elevului o idee despre ceea ce exprimă paremia în general;

- *fixarea sensului științific* se referă la explicitarea anumitor elemente nemaiîntâlnite de copii până atunci;

- deslușirea contextului în care se află paremia ajută la îndeplinirea următoarei etape;

- înțelegerea proverbului în contextul respectiv implică găsirea corectă a sensului dat;

- consolidarea înțelegerii prin folosirea expresiei în alt context;

- folosirea periodică și diversificată a proverbului, cu scopul de a-l reține și valorifica.

Parcurgerea fiecărui pas prezentat asigură înțelegerea corectă și completă a expresiilor paremiologice, reținerea lor și, indirect, extinderea înțelegerii, dezvoltarea vocabularului. Una dintre principalele consecințe ale folosirii proverbelor în actul educativ este, după cum am argumentat, dezvoltarea firească a competențelor solicitate de programa școlară.

Așadar, proverbele și mesajul lor didactic sunt valorificate nu doar sub aspectul estetic al limbii, cât și sub aspectul educativ pe care îl poartă în esența lor, fiind numite, cu îndreptățire, „vorbe înțelepte”. Aceste exemple demonstrează legătura strânsă dintre limbă și structurile paremiologice, cele din urmă având o mare valoare pentru comunicare și fixarea eficientă a componentelor limbii prin procesul de educație.

II.2. Forma și conținutul paremiilor în conturarea mesajului educațional

După ce în primul subcapitol am oferit o perspectivă asupra comunicării și a legăturii acesteia cu paremiologia, încercând să trasăm, totodată, o paralelă subtilă între caracteristicile comunicării didactice și trăsăturile paremiilor, ne propunem ca în acest al doilea subcapitol să explicităm importanța formei și a conținutului proverbelor utilizate în mesajele educaționale prin definirea cuvântului ca semn, prezentarea relației dintre formă și conținut, respectiv enumerarea funcțiilor limbajului educațional susținute de paremiologie.

Lucrarea ne-a impus evidențierea unor posibilități noi de a valorifica resurselor paremiologice în scopuri didactice, instructive și educative. Apreciem că prin aprofundarea relațiilor de formă și conținut la nivelul mesajului dat de paremii, am aflat că proverbele devin un ajutor al cadrului didactic pentru accesibilizarea textului literar și, mai ales, a noțiunile de limbă, în special de morfologie și sintaxă. Scopul este pregătirea elevului, dar și a profesorului pentru enunțări ulterioare, pentru incursiuni optime în cadrul teoretic al fiecărei teme.

Prin exemplificarea domeniilor la care fac referire predominant proverbele limbii române am ținut să evidențiem faptul că, prin varietatea subiectelor acoperă o varietate de domenii, proverbele sunt recomandabile pentru inițierea sau încheierea activităților educative desfășurate în școli, cu precădere la nivelul claselor primare. Indiferent de subiectele alese de profesor pentru aprofundare, rolul paremiilor este esențial în • formarea structurilor de gândire ale elevilor, • exersarea unei comunicări eficiente, • înțelegerea faptelor și evenimentelor, • dezvoltarea spiritului cooperativ și competitiv, • acceptarea sugestiilor, • integrarea ideilor în situații diverse, • generarea de opinii și soluții. O abordare paremiologică a temelor incluse în programa școlară poate implica mai profund elevii în învățare, mai ales când exemplele sunt susținute cu materiale potrivite. Copiii își pot manifesta dorința de a împărtăși colegilor ceea ce au descoperit și pot ajunge la o înțelegere mai profundă atunci când au oportunitatea de a explica celorlalți ceea ce au învățat.

II.3. Semn și semnificație în educație prin paremiologie

Una dintre dificultățile întâmpinate de către educatori este că, adesea, în limbaj nu se face diferența între semnificația obiectului și semnificația esenței. Întâlnim în limbaj cuvinte care se pot referi fie la obiectele denumite, fie la esențele acestora. Întrebarea „Ce este un cuvânt?” poate fi o întrebare științifică atunci când se referă doar la cuvinte, ca, de pildă, la definiția unității cuvânt într-una sau mai multe limbi, însă poate fi și o întrebare filozofică, teologică, atunci când nu vizează cuvintele, ci esența lor. Diferența dintre cele două tipuri de problematizare nu este direct reflectată de expresia lingvistică; întrebările științifice și cele filozofice pot să aibă aceeași formă lingvistică și totuși să vizeze direcții diferite (Coșeriu, 2011, p. 37).

Pornind de la trăsăturile de formă ale paremiei – frază scurtă, exprimată printr-o formulă eliptică sugestivă, de obicei metaforică, ritmică sau rimată, proverbul include conținutul sugestiv care reprezintă exprimarea experiențelor concrete de viață și care, datorită repetabilității acestora, devin general valabile. Acestea păstrează în înțelesul lor diferite sensuri concrete și abstracte ale cuvintelor pe care le conțin. Putem întrevedea unde se află granița între sensul concret și cel abstract al diferitelor cuvinte din proverbe numai într-un anumit context de comunicare, pentru că lexemele care în mod obișnuit desemnează elemente concrete apar în anumite microtexte ca simboluri ale unor noțiuni abstracte. Această caracteristică a proverbelor, de a concluziona o idee nouă din două premise bine cunoscute, poate fi folosită în educație prin exploatarea lor cu scopul de a construi caracterele elevilor, începând cu elementele de bază ale unei bune creșteri.

În ansamblu, se observă existența unor multiple posibilități de a valorifica resursele paremiologice în scopuri didactice, instructive și educative. Se poate aprecia că proverbele ușurează substanțial sarcina cadrului didactic de a accesibiliza materialul literar și, mai ales, noțiunile de limbă, în special cele de morfologie și sintaxă, pentru a putea enunța, ulterior, cadrul teoretic specific. De asemenea, este de remarcat că paremiile pot contribui la stimularea creativității elevilor, prin alcătuirea de compuneri, și la dezvoltarea capacității de exprimare orală, prin descrierea unor situații potrivite unui proverb etc.

II.4. Gândire și judecată în proverbe

Toate aspectele amintite până acum capătă valoare prin aplicarea lor în încercarea de a ghida, de a cizela gândirea și judecata școlărilor. Sf. Ioan Gură de Aur spunea că atât vorbirea, cât și scrierea, respectiv cuvintele vorbite și scrise, sunt semne ale gândurilor și „cărări ale faptelor”. Deci, un anumit cuvânt exprimă un anumit gând, dar gândul poate fi exprimat prin cuvinte diferite. Diferența o dă experiența de *ascultare* și *utilizare* a lor, înțelepciunea, măsura înșușită îndelung și cu multe articulări. Cuvintele nu sunt aceleași pentru toți oamenii, numai lucrurile și gândurile sunt aceleași, și de aceea gândurile și lucrurile sunt similare, dar niciodată identice. Buna utilizare a proverbelor – încărcate de sens și îmbrăcate în umorul generat de bunătatea înțeleptului – favorizează și înțelegerea corectei folosințe a cuvintelor.

Dacă, în ultima perioadă, accentul s-a mutat de pe acumularea excesivă de cunoștințe pe utilizarea corectă a acestora, considerăm că proverbele sunt structuri ce stimulează gândirea critică prin inducții și deducții logice. Elevul încurajat să gândească și să folosească informațiile primite în structuri logice, își construiește personalitatea pe o bază solidă. Corelând vorbirea internă cu limba maternă am concluzionat că dezvoltarea celei din urmă se poate sprijini pe formele arhaice, metaforele și fomele tautologice ale elementelor populare. În același context, am realizat și o comparație între gândirea naturală și cea electronică, artificială, din care se poate observa atitudinea noastră față de intenția digitalizării complete a activităților. Argumentul este simplu: dispozitivele electronice nu gândesc, ci ajută gândirea să se desfășoare mai rapid. Interesul primar va fi accentul pe gândirea umană. Modalitatea deosebită prin care proverbele transmit învățăturile fac gândirea mai complexă, mereu orientată în sensuri și domenii de o vastă diversitate.

CAPITOLUL III: FORMULE MNEMOTEHNICE APLICABILE ÎN ȘCOALĂ

În acord cu interesele cercetării noastre, în capitolul al III-lea, am dezvoltat noțiunile de memorie, memorare și mnemotehnică. Termenul de educație utilizat în limba română, a dobândit o expresivitate particulară. De exemplu, semnificarea dată pentru *bună-creștere* reiese din înțelesul comun al acesteia. Educația este ceea ce ne duce cu gândul la expresiile arhaice pentru a înțelege diversitatea mesajelor transmise în proverbe. Această diversitate vine în sprijinul procesului de educație prin marea varietate de subiecte pe care le poate susține mereu cu exemple.

III.1. Activitatea de educare și învățare cu sprijinul elementelor paremiologice

Proverbul ne asigură că elevii își îndeplinesc sarcinile, că învață, dacă acțiunea este bine și la vreme programată, că există o stare specifică indusă de sistemul cognitiv, o motivație și o direcție premergătoare. Inițierea eficientă se realizează în pași mici și se referă la învățarea aproape instinctivă începută de la vârsta de 2-3 ani, că aceasta succede învățarea conștientă de la vârsta de 5-7 ani. Începerea școlarității poate fi însoțită de subiectele educației morale: bunătate, hărnicia, cinstea, dreptatea, cumpătarea, chibzuința etc. frecvent regăsite în paremii. Proverbele exprimă încredere în om și în potențialul lui moral.

În urma analizelor prilejuite de temă, putem spune că această parte a folclorului, reprezentată de elementele paremiologice, dezvăluie și fizionomia morală a unui popor – așa cum s-a format ea de-a lungul generațiilor, subliniind calitățile și defectele acestuia – laudându-le, respectiv, condamnându-le. În tezaurul paremiologic al fiecărui popor se face o distincție clară între adevăr și minciună, dreptate și nedreptate, înțelepciune și prostie, bogăție și sărăcie etc. Toate aceste caracteristici sunt însoțite de forme deosebite de exprimare care se folosesc de anumite conținuturi pentru a transmite anumite sensuri. Așa cum limba este o comoară națională, care a suferit numeroase modificări, paremiile oferă cea mai bună modalitate de a-i descoperi componentele inițiale, pe acelea constante și pe cele în evoluția miilor de ani. Așadar, proverbele pot fi valorificate atât pentru caracterul estetic al limbii, cât și pentru cel educativ, pe care îl poartă în esența lor.

Proverbul se adresează direct conștiinței, înțelesului profund și dinamic – descoperit la nivelul relației dintre individ – grup și societate – în sensurile pe care le imprimă contextul. Mobilitatea abordării și a gândirii induse de proverbe, rezultă mai ales, din suprapunerea

planurilor informaționale care modifică sensuri și semnificații, funcții și perspective pentru fiecare context. De aici decurge importanța proverbelor pentru educație – sporită prin jocul folosit ca sursă de exprimare a spiritului viu, creativ, neliniștit, oferind atât modele de structuri de gândire, cât și soluții pentru exprimarea frumoasă, clară a experienței care devine însumare a înțelepciunii.

III.2. Memoria și rolul său în învățare

Particularitățile privind forma proverbelor – fraze scurte, formule eliptice sugestive, de obicei metaforice, ritmice sau rimate – ne permit să observăm, includerea, pe această cale, a conținutului sugestiv și ușor de reținut, care este, în fapt, exprimarea multiplelor și milenarelor experiențe de viață. Acestea, în înțelesul lor, alternează sensurile proprii ale cuvintelor cu altele abstracte – adaptându-se contextului de comunicare. Impresiile, imaginile și gândurile elaborate, emoțiile trăite, mișcărilor executate în prezent nu se pierd, nu dispar fără vreo urmă, ci se sedimentează, se cristalizează luând forma experienței măturisite, care în funcție de nevoi, va fi reconstruită și folosită. Pentru a asigura o asemenea circulație din prezent în trecut și din trecut în prezent omul se folosește de mecanismul psihic numit memorie.

Memoria este în relație directă cu vârsta biologică și intelectuală a omului, iar sensul evoluției ei este de la simplu la complex, de la inferior la superior. În afara unor diferențe de vârstă ale memoriei, între copii, adulți și bătrâni, care funcționează ca particularități, există și o serie de mecanisme ale memoriei comune. Memoria este utilizată atât voluntar, cât și involuntar, mecanic, încă de la naștere, reacțiile sale dezvoltându-se treptat:

- o Copiii până la trei ani își pot aminti sunete, gusturi, mirosuri familiale, chipuri etc. Aceste seturi de amintiri îi ajută să învețe cum să se comporte pentru a-și îndeplini trebuințele biologice (foame, sete, somn), căci *E mare necaz când foamea nu-ți dă răgaz și Setea e soră bună cu foamea.*

- o După 3 ani și până la 6-7 ani, memoria se modifică, iar copiii rețin cu ușurință figurile (*Mai mulți întreabă de mama decât de tata.*), evenimentele imediate sau cu încărcătură emoțională și elemente întâlnite în joc.

- o În perioada de școlaritate mică (6/7-10 ani), copiii, deveniți deja elevi, își dezvoltă memoria mecanică și abilitatea de reproducere a unor informații. Sprijinirea acestui proces se face prin memorizări frecvente care înlesnesc și extind capacitatea de memorare. În această etapă

se poate spune că *Învățătura mintea îmbogățește, iar neștiința o sărăcește; La un car de învățatură trebuie zece care de minte.*

o În etapa următoare, până la 15 ani, memoria capătă un caracter logic, iar învățatul se fundamentează pe informațiile memorate până atunci.

o Între 15 și 19 ani, elevul se expune unor informații diverse, devine curios, iar memoria sa se dezvoltă foarte mult, devenind activă și selectivă. Pentru această perioadă a vieții, în care apare impulsul de a lua decizii, se potrivește proverbul *Decât un sac de carte și-o mână de minte, mai bine o mână de carte și un sac de minte.*

o Diverse procese cognitive se dezvoltă la cote maxime la maturitate. Între 18 și 40 de ani evoluează memoria, gândirea, pentru ca spre sfârșitul perioadei să evolueze și atenția. Acum, deoarece memoria nu este constată pe parcursul vieții, *Omul își schimbă mintea ca o haină în toate zilele.*

o Cercetările arată că, între 40 și 70 de ani, gândirea și memoria au tendința de a-și păstra nivelul, pentru ca mai apoi să involueze treptat. Așa după cum se spune și în popor: *La bătrânețe nu se mai prinde minte; ba, mai mult, La bătrânețe mintea se strică* (Zlate, 2006, p. 266-267).

În favoarea utilizării active a memoriei amintim de autorul A. Pudewa care afirmă că repetările întăresc conexiunile neuronale și măresc capacitatea de stocare : „Acestea nu sunt importante pentru organizarea memoriei, ci construiesc o disciplină mentală care va avea rezultate în mai multe domenii și conduc la posibilitatea depozitării de informații care nu au neapărat legătură între ele” (Pudewa, 2005, p. 4). În continuare ne vom opri asupra procesului asociat memoriei, memorarea, care se realizează în cea mai mare parte sub forma repetiției, pentru că, „așa cum educatorii știu de secole, exercițiile de memorare aduc beneficii cognitive unice” (Özkan, Kesen, 2008, p. 60).

III.3. Memorarea favorizată de proverbe

Conform studiilor consultate putem afirma că elevii cu o memorie peste medie realizează conexiuni neuronale mai ușor, au capacitatea de a distinge, mai limpede, binele de rău, sunt incluși social mai bine datorită capacității lor de memorare. Cu toate că anterior am afirmat despre școală că a renunțat la reținerea multor informații, în activitățile de predare-învățare, memorării încă i se mai atribuie un rol important. Memorarea poate fi activă sau pasivă, selectivă, situațională, mijlocită fiecare dintre aceste trăsături împlinind un rol precis în învățare.

Folosirea acestei capacități constituie primul pas spre înțelegere; furnizează elevului date lingvistice și ajută capacitatea de observare. Memoria fie ea și mecanică, dacă este logică, voluntară, chiar involuntară, poate fi susținută prin structura fixă a paremiilor, iar prin mărirea frecvenței lor se pot face mai multe asociații și se poate ajunge la automatisme necesare. O altă etapă sprijinită de proverbe este mecanismul reamintirii, care are o importanță deosebită în pedagogie.

Capacitatea de memorare depinde, în mare măsură, atât de flexibilitatea, rapiditatea și eficiența procesării de informații, cât și de predispoziția și capacitatea de reamintire a subiecților. Pentru a eficientiza și mai mult procesul memorării, grecii antici au căutat și au descoperit tehnici speciale de memorare ("inspirați" fiind de zeița greacă a memoriei, Mnemosyne), care au fost denumite mnemonici sau mnemotehnici, a căror prezentare o vom face în următoarele rânduri (Aydin, Ali, 2012, p. 1507).

III.4. Formule mnemotehnice corespunzătoare activității școlare

Acest subcapitol cuprinde exemple de proceduri destinate să îmbunătățească memoria – mnemotehnicile – ca un bun insuficient exploatat în domeniul pedagogiei școlare. Sprijinirea și antrenarea memoriei se poate face bazându-ne pe utilizarea formulilor mnemotehnice. Fie că e vorba de *asociere*, *localizare*, *imaginare* sau *hărți mentale*, aplicate într-un mod adaptat fiecărei clase, aceste tehnici pot îmbunătăți memorarea și crește calitatea acesteia. Respectarea etapelor impuse de mnemotehnici oferă o înlănțuire logică a activităților, care facilitează transmiterea și receptarea operantă a învățăturilor necesare elevilor și, prin selectare, ajută la excluderea sau ignorarea datelor nefolositoare. Aceste argumente sunt susținute prin exemple de activități în cadrul cărora putem aplica fiecare dintre mnemotehnicile aduse în discuție.

În mod obișnuit, se face distincția între *învățarea pe de rost* și *repetarea activă*. În timpul învățării pe de rost, recităm, repetăm de mai multe ori, însă nu se efectuează un act precis de memorare, adică nu proiectăm într-un viitor imaginar ceea ce dorim să învățăm. Repetarea activă nu este un act mecanic, de toceală. Dimpotrivă, la fiecare repetiție e necesar să fim atenți și să ne amintim ce am învățat în faza anterioară, să facem asocieri de idei, să vizualizăm imaginile sugerate. Redactarea unor sinteze și a unor rezumate, prelucrarea adnotărilor, reprezentările grafice, discuțiile cu prietenii, aplicațiile practice sunt exerciții excelente de reactivare a cunoștințelor (Lair, 2003). Rolul mnemotehnicilor este de a crea o punte între memoria mecanică și cea activă cu scopul de eficientiza procesul memorării.

III.5. Ghicitorile și proverbele – formule cu caracter memotehnic

Între formulele mnemotehnice adecvate pentru elevii claselor primare putem include jocurile, în general, cele de cuvinte, dar și ghicitorile și proverbele. Acestea pot deveni cu ușurință o punte de legătură între memoria elevilor și aspectul lor. Un loc aparte în literatura orală îl ocupă așa-numitele „specii scurte” sau genul aforistic și enigmatic – *proverbele și ghicitorile*. În proverbe, creatorii populari concentrează, într-o formulă lapidară, scurtă, adesea metaforică, o experiență de viață, o cugetare cu valoare generalizatoare din care se degajă o învățătură: *Buturuga mică răstoarnă carul mare; Cine se scoală de dimineață departe ajunge; Corb la corb nu-și scoate ochii; Meseria e brățara de aur; Nu iese fum fără foc*. Asemenea *sentințe* pot fi aplicate în variate împrejurări de viață, fie pentru a sintetiza situația respectivă, fie pentru a o comenta, fie pentru a-i da mai multă culoare, expresivitate.

Ceea ce transformă elementele paremiologice în folositoare instrumente mnemotehnice sunt tocmai principalele lor caracteristici – rima, ritmul, elementele de surpriză, imaginile poetice. Acestea captează atenția și interesul elevilor și îi direcționează pe drumul drept spre o memorare voluntară și conștientă.

CAPITOLUL IV: DEMERSURI INVESTIGATIVE PRIVIND PAREMIILE ÎN MANUALELE ȘCOLARE

Cercetarea realizată în acest ultim capitol al lucrării nu-și propune și nu se bazează pe un experiment pedagogic, ci pornește de la cercetarea constatativă cu scopul de a extrage concluzii în vederea ameliorării procesului educativ. Având ca suport toate aspectele teoretice care susțin multiplele roluri pe care le pot avea proverbele în educație, în ultimul capitol am realizat analize din mai multe direcții.

IV.1. Studiul 1 – Identificarea manualelor școlare din perioadele considerate reprezentative și a proverbelor din conținuturile lor

Rezultatele primului studiu ne-au dezvăluit patru etape semnificative stabilite după schimbările legislative, intervenite în învățământul românesc. Acestea poartă amprenta schimbărilor politice prezentate în succesiunea lor. În urma analizelor amănunțite a celor șaisprezece manuale din perioade reprezentative pentru învățământul românesc a rezultat că proverbele se găsesc în diferite proporții în conținutul acestora. Din cele 100 de paremii, 68% se găsesc în manualele anului 1931, 20% – în manualele anului 1950, 7% – în manualele anului

1968, iar 5 % – în manualele anului 2015. Ponderea este mereu descrescătoare, începând cu prima perioadă considerată, până la ultima. Rezultatele acestui studiu ne-au arătat că paremiile s-au folosit cel mai mult la clasa a II-a. Argumentul ar fi că în această clasă programa se axează cel mai mult (din cele patru) pe reținerea informațiilor ce vor deveni baza viitoarele cunoștințe. Dacă în clasa I, elevii sunt direcționați către învățarea citit-scrisului, în clasa a II-a formarea de cunoștințe, mai apoi, în clasa a III-a și a IV-a accentul se mută pe aprofundarea informațiilor, pe selectarea critică și interpretarea acestora. Din aceste motive vârsta asociată clasei a II-a ar fi cea mai oportună lucrului cu paremii.

IV.2. Studiul 2 – Gruparea paremiilor după subiectele dominante

Prin studiul al doilea am analizat subiectele dominante în paremii. Pentru a realiza această grupare a fost necesară găsirea celor mai reprezentative dicționare și culegeri de proverbe. Prin consultarea cuprinsurilor am identificat șapte grupe tematice majore: *învățătură*, *muncă*, *înțelepciune*, *bunătate*, *adevăr*, *sănătate* și *altele*, aici incluzând pe acelea neconectabile grupurilor anterioare. Scopul a fost să oferim o idee despre direcția în care erau și pot fi ghidați, orientați elevii cu ajutorul acestor formule. Concluzia susținută de ponderea lor este că o mare parte din proverbe se referă la *muncă* sau la *alte* aspecte. Acestea sunt urmate de: *înțelepciune*, *învățătură* și *bunătate*, *adevăr* și *sănătate*. Pornind de la imaginea oferită de culegerile de proverbe am analizat aceste ponderi și la nivelul manualelor. Rezultatele ne arată că în 1931 autorii includ proverbe despre *învățătură*, *înțelepciune* și *bunătate*, iar începând cu 1950 accentul cade pe *muncă*. De aici am conchis că sistemele social-politice au influențat subiectele dezbătute în manualele școlare, inclusiv la nivelul opțiunii paremiologice. Influențele sovietice au făcut ca abordarea unor aspecte precum bunătatea și înțelepciunea să fie trecute pe locul doi în favoarea povețelor despre muncă.

IV.3. Studiul 3 – Relevanța proverbelor la nivelul manualelor în care au fost folosite

Am dorit ca prin cea din urmă etapă a cercetării să aducem împreună toate argumentele înglobate mai sus, prin teorie și prin celelalte studii. Am cercetat proverbele axându-ne pe intenția *explicită* a autorilor de folosire a acestora în manualele selectate. Paremiile regăsite în alte texte scrise ale altor autori, au fost considerate *implicite*, iar cele ce nu au putut fi considerate ca fiind conexe rolului sapiențial, le-am denumit *vagi*. Pornind de la ideea că proverbele explicite atrag după sine intenția evidentă a autorului de a le folosi în scop educativ, iar cele *implicite*, respectiv

vagi ar putea fi folosite accidental, am obținut un procent de 90% pentru paremiile explicite, 8% – paremiile implicite și 2% – paremiile *vagi*, ceea ce ne confirmă atât încrederea anterioară în capacitățile educative ale proverbelor cât și importanța acordată lor. Această parte a studiului s-a realizat folosindu-ne de oportunitățile oferite de noile tehnologii, efectuând analize cu ajutorul unui soft specializat oferit de Lect. Dr. Alex Moruz – *Facultatea de Informatică a Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași*. Pe baza acestei analize am identificat relevanța pentru expresiile paremiologice, la nivelul textelor din toate manualele. În funcție de ponderea lor, rezultatele au arătat cine deține prima poziție și care vor ocupa pozițiile inferioare. Chiar dacă lista cuprindea, în unele cazuri, mii de rezultate, ne-am oprit asupra primelor zece poziționări, demonstrând că paremiile au o structură atât de autentică încât alte formulări nu le pot egala. Majoritatea proverbelor au ocupat locul întâi, trei dintre ele aflându-se pe locul al doilea, respectiv unul pe locul al patrulea. Subliniem că în această ierarhie locul trei a fost ocupat de alte expresii cu rol similar proverbelor. Rezultatul obținut arată că proverbele din manualele școlare studiate, indiferent de forma lor explicită, implicită de utilizare reprezintă grupări de cuvinte inedite care aduc împreună elemente neașteptate, capabile să atragă atenția asupra mesajului pe care îl transmit, asupra formei pe care o au, asupra rolului pe care îl joacă etc.

Datorită capacității softului utilizat am reușit să analizăm toate contextele și modalitățile în care sunt folosite cuvintele proverbelor din manuale, am oferit exemplificări ale modalităților de utilizare a acestora în clasele I-IV. Sprijinindu-ne pe rezultatele analizei computerizate și folosindu-ne de metoda conversației și metoda ciorchinului am identificat alte subiecte care pot fi tratate în folosirea unor proverbe precum: *Capra sare masa, iedul sare casa; Nu răsplăți binele cu rău! Prietenul adevărat la nevoie se cunoaște; Graba strică treaba*. S-a demonstrat cum proverbele pot orienta actul educativ spre elemente de științe ale naturii, literatură română, limbă română, dezvoltare personală, nutriție, cultură civică, matematică, religie și altele.

IV.4. Concluziile cercetării

Cercetarea asociată acestei lucrări se dorește a fi o analiză amplă a frecvenței și, în același timp, a importanței proverbelor în manualele utilizate în școlile românești în intervalul 1900-2015. Dorim să promovăm ideea că, folosite inteligent, paremiile pot constitui un suport important al învățării.

Pentru determinarea rolului paremiologiei în educație, am realizat trei studii de bază:

- Primul dintre ele a vizat stabilirea momentelor importante din istoria învățământului românesc de după anul 1900, alegerea manualelor al căror conținut a fost analizat, identificarea proverbelor incluse în aceste manuale și centralizarea numărului de apariții ale expresiilor căutate raportat atât la totalul acestora, cât și la numărul de fraze ale manualelor. Ne-am oprit asupra a patru perioade, marcate prin schimbări de legislație în domeniu, și am selectat manuale disponibile și accesibile la Biblioteca Centrală Universitară "Mihai Eminescu", din Iași, aparținând anilor 1931, 1950, 1968 și 2015, pentru cele patru nivele ale claselor primare: clasa I, a II-a, a III-a și a IV-a. Rezultatele ne-au determinat să concluzionăm că proverbele au participat, printr-o prezență mare, la conturarea manualelor din 1931, dar din 1950, influențate fiind de regimul politic, paremiile s-au rărit și tind la 0 în manualele actuale. Motivul dispariției lor ne este clar, dar lipsa de interes pentru reluarea lor nu o putem explica, deoarece nu am putut identifica alte elemente cu o influență la fel de mare.

- În al doilea studiu ne-am ocupat de identificarea cuvintelor cheie din cuprinsul dicționarelor și al celor mai importante culegeri de proverbe. În urma acesteia operațiuni, am ales șapte grupe de proverbe centrate pe: *învățătură*, *muncă (hărnicie)*, *înțelepciune*, *bunătate*, *adevăr (cinste)*, *sănătate*, *altele*, și, pe baza lor, am constatat că, dintre acestea, autorii manualelor au inclus cele mai multe proverbe cu referire la *muncă*, *înțelepciune* și *bunătate*. Dacă prezența pe primul loc în acest clasament a unui subiect precum munca s-ar putea explica prin influența doctrinei politice din perioada 1950 - 1968, pentru 2015 numărul redus de proverbe se datorează, poate, accentului care se pune acum pe munca intelectuală, mai mult decât pe cea fizică.

- Ultimul studiu a fost realizat cu scopul înțelegerii intenționalității autorilor prin plasarea voluntară (sau poate involuntară) a paremiilor în manuale și asocierea lor cu subiectele pe care le abordează. După ce am constatat că un mic procent de paremii au ajuns în manuale deoarece aparțin textelor preluate din alte cărți, am aplicat un soft de analiză care ne-a indicat că toate proverbele căutate sunt autentice, comparativ cu expresiile din exprimarea curentă, și dețin caracteristici importante, care le recomandă pentru folosirea lor în educație (formă fixă, cu structuri logico-binare, cu conținut arhaic etc.).

IV.5. Limite ale cercetării

Cercetarea valorifică un număr restrâns de manuale din anumite perioade istorice, considerate reprezentative pentru educația din România, iar concluziile cercetării nu pot fi extinse la nivelul întregii bibliografii de manuale.

Specificul cercetării nu ne permite să facem afirmații general valabile, datele obținute oferindu-ne doar posibilitatea de a formula și verifica unele ipoteze vizând determinările reciproce la nivelul frecvenței paremiilor și rolul lor în manualele școlare.

Cercetarea reține doar unele aspecte care pot fi subsumate rolurilor proverbelor în educație, concluziile având astfel valoare limitată. Constatările ne vor fi de folos identificării sarcinilor și obiectivelor viitoare.

IV.6. Direcții viitoare

Pentru studii viitoare cercetarea poate fi extinsă către analize de conținut a manualelor provenite din mai multe perioade și la niveluri superioare, observarea evoluției sau involuției rolurilor atribuite proverbelor în educație devin teme de interes, precum și lărgirea unităților de analiză spre zicători, care au intrat în vorbirea curentă și se comportă ca locuțiuni verbale, analiza frecvenței lor, a modalităților de folosire în scrierea literară cât și a modului de îmbogățire a exprimării pot fi alte direcții importante.

Pe lângă acestea, se pot contura alte două noi direcții în care se impune cercetarea specifică. Pe de o parte, identificarea exclusivă a proverbelor în care se exprimă concepția poporului despre educație și analiza dimensiunii, principiilor, metodelor de realizare a acesteia, reflectate în gândirea miilor de ani. Pe de altă parte, o analiză a proverbelor permite cercetarea acestora din perspectiva atitudinii față de cel educat în diversele sale etape de dezvoltare: copil, adult și pe durata întregii vieți.

CONCLUZII FINALE

În ansamblu, cuprinsul acestei teze doctorat se adresează tuturor nivelurilor învățământului. Managementul, decidenții învățământului românesc actual se situează pe trei mari niveluri: în unitățile de învățământ, inspectoratele școlare și Ministerul Educației Naționale. Pentru a lărgi perspectiva de ansamblu asupra utilității și adresabilității lucrării noastre, ne oprim asupra acestor nivele.

Unitățile școlare cuprind, la rândul lor, alte trei mari categorii de personal didactic, care ar pute fi interesate de concluziile lucrării:

✚ Consilier psihopedagogic. Conform Fișei postului, acesta are atribuții de proiectare a activității de asistență pedagogică. Paremiologia, poate constitui sport oricăreia dintre sarcini. Raportându-se la proverbele bunei creșteri și respectul față de ceilalți pot deveni instrumente ce măsoară gradul de sumare și implicare a tuturor în viața socială. În urma cunoașterii situației în care se află actorii educaționali, consilierul psihopedagogic poate întocmi și oferi materiale suport bazate pe paremii. O altă direcție în care consilierul poate folosi proverbele este adaptarea Programei școlare pentru copiii cu cerințe educative speciale. În acord cu problemele lor, cu nevoia de afectivitate, înțelegere, accesibilizare și utilizare rămân mereu de folos proverbe *nemetaforice*, *implicative* sau *comparative* (subcapitolul I.4).

✚ Profesor pentru învățământul primar (învățător, institutor) – cea mai reprezentativă persoană pentru grupul de elevi – are cea mai mare responsabilitate pentru fiecare copil. Fiind singurul care desfășoară activități de instruire la toate obiectele de studiu își poate nemărginite posibilități de a introduce paremiologia în activitate. Așa cum demonstrează lucrarea noastră, toate disciplinele pot beneficia de sprijinul proverbelor valorificându-le forma – cu înțelesul de îndem, ordin al oricărui mesaj – conținutul și caracteristicile. Paremiologia poate juca diverse roluri în activitatea profesorului pentru învățământ primar începând cu *nivelul proiectării*, la care se definește scopul și obiectivele în termeni paremiologici, trecând prin *momentul transmiterii de informații* de la care se poate porni, al sintezei, concluzionărilor, până la *nivelul evaluării* raportate la proverbul zilei. De ajutor învățătorilor este profesorul de religie, care se asigură că stabilește ținte ce pot fi atinse tocmai prin utilizarea paremiilor și sau a formulărilor similare specifice educației morale. Mijlocitorii educației se asigură că dezvoltarea morală, cetățenească, personală, familiară, a comunităților se pot sprijini efectiv pe valorile perene din proverbe.

✚ Director de unitate școlară. În activitatea lor de management al activităților școlare și asigurarea unor bune relații între profesor – profesor, profesori – elevi, profesori – părinți, directorii nu pot rămâne indiferenți la subiectul paremiologiei. Bazată pe aceeași limbă comună, a paremiilor, comunitatea școlară și consiliul părinților pot deveni, sub îndrumarea directorului, autori ai unei culegeri de proverbe regăsite în vocabularul permanent al educației. Să ne imaginăm că li se cere elevilor arborele genealogic al familiei! Se vor obține zone comune

pentru bunicii și părinții lor. Rădăcinile biologice vor fi exemple pentru rădăcinile culturale și spirituale mult mai adânci.

Sub controlul riguros asigurat de elementele înglobate de proverbe pentru reglementări morale și juridice, activitatea educativă a instituțiilor de învățământ poate fi dusă dincolo de nivelurile teoretice. De exemplu, Inspectoratul școlar, următorul pe scara ascendentă a instituțiilor școlare, ca reprezentat de inspectori școlari de specialitate monitorizează și evaluează activitatea desfășurată în fiecare unitate de învățământ. Nivelul sapiențial – inexistent, în acest moment – ar fi sursă de ameliorare și eficientizare a relației directori – profesori. În cadrul inspecțiilor de specialitate, atenția evaluatorului ar trece dincolo la nivelul pedagogic, didactic și metodologic, pentru a ajunge la relația fundamentală dintre învățători și elevi, generatoarea gesturilor de politețe pe care elevii le vor avea unii față de alții, din perspectivă etică, morală. Aceste comportamente stabilesc baza unei bune creșteri, unei productive legături între actorii educației și pot fi desprinse din fondulparemiologic al limbii române. Sunt necesare studii periodice pentru toate disciplinele pentru a verifica cum se regăsesc elementele gândirii tradiționale, rezistentă în timp. În urma cercetării realizate punem la dispoziția decidenților de politici educaționale o statistică a frecvenței elementelor sapiențiale în manualele școlare pe parcursul ultimilor optzeci și cinci ani. Aceste informații le pot folosi în activitatea lor de proiectare, monitorizare și evaluare a învățării.

La nivel național, autoritatea Ministerului Educației Naționale, care avizează manualelor și auxiliarelor școlare pot gândi această acțiunea prin prisma paremiologiei, a diversității pe care aceasta o oferă conținuturilor referitoare la moralitate, bine, frumos.

În ansamblu, această teză dorește să însumeze răspunsuri la numeroasele întrebările privind rolurilor pe care le pot avea paremiologia în educație și oferă puncte de vedere și de pornire spre o sursă inepuizabilă de înțelepciune, pe cât de veche, pe atât de nouă și viguroasă în actul educativ.

BIBLIOGRAFIE

- Adamson, H. D., 1990, *ESL students use of academic skills in content courses*, English for Specific Purposes, Vol. I, Nr. 40, p. 75-76;
- Agabrian, Mircea, 2006, *Analiza de conținut*, Editura Polirom, Iași;
- Albulescu, Ion, 2008, *Morală și educație*, Editura Eikon, Cluj-Napoca;
- Albulescu, Ion, 2009, *Doctrină pedagogică*, Didactică și pedagogică, București;
- Albulescu, Ion, 2008, *Pragmatica predării. Activitatea profesorului între rutina și creativitate*, Editura Paralela 45, Pitești;
- Alieh, Nasrollahi-Mouziraji, 2015, *Memorization Makes Progress*, Theory and Practice in Language Studies, Vol. 5, Nr. 4, p. 870-874;
- Amir, Marzbana; Fatemeh, Azimi Amoli, 2012, *The effect of mnemonic strategies instruction on the immediate and delayed information retrieval of vocabulary learning in EFL elementary learners*, Procedia – Social and Behavioral Sciences Journal, Nr. 46, p. 4957 – 4961;
- Ausubel, P. David; Robinson G. Floyd, 1981, *Învățarea în școală*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Aydin, Mustafa; Sunbul, Ali Murat, 2012, *Effect of the verbal mnemonics on students' achievements and their Attitudes*, Procedia – Social and Behavioral Sciences 47, p. 1506 – 1510;
- Bagdasar, Nicolae, 1946, *Judecata psihologică și judecata logică*, în „Ethos”, nr. 1-2, București;
- Balazs, Lajos, 2003, *Folclor. Noțiuni generale de folclor și poetică populară*, Editura Scientia, Cluj;
- Banikowski, A. K. Mehring, 1999, *T. A. Strategies to enhance memory based on brain-research*, Focus on Exceptional Children, Nr. 32, p. 1–16;
- Bălan, Ion Bobu, 1974, *Cartea înțelepciunii populare. Proverbe*, Editura Minerva, București.
- Bărbulescu, Corneliu; Ghiță, Gheorghită, 1957, *Din înțelepciunea poporului: Proverbe, zicători, ghicitori*, Imprimeria de stat pentru imprimare și publicare, București;
- Bârsănescu, Ștefan (1978), *Dicționar Cronologic. Educația, învățământul, gândirea pedagogică din România*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;

- Benveniste, Emile, 2000, *Probleme de lingvistică generală*, Editura Teora, București;
- Bîrlea, Ovidiu, 1974, *Istoria folcloristicii românești*, Editura Enciclopedică Română, București;
- Bîrlea, Ovidiu, 1983, *Folclorul românesc*, Vol. II, Editura Minerva, București;
- Blaga, Lucian, 1977, *Elanul insulei*, Editura Dacia, Cluj-Napoca;
- Boldureanu, Ioan Viorel, 2006, *Cultură tradițională orală. Teme, concepte, categorii*, Editura Marineasa, Timișoara;
- Botezatu, Petre, 1997, *Introducere în logică*, Editura Polirom, Iași;
- Botezatu, Grigore; Hîncu, Adrian, 2001, *Dicționar de proverbe și zicători românești*, Editura Litera Internațional, București – Chișinău;
- Bourdieu, Pierre, 2012, *Limba și putere simbolică*, Editura Art, București;
- Butiurcă, Doina, 2007, *Considerații asupra raporturilor dintre semantică, logică și ontologie*, The Proceedings of the European integration between tradition and modernity Congress, Nr. 2, p. 193-200;
- Chițimia, Ion Constantin, 1960, *Paremiologie*, în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, Vol. VI-IX, Editura Academiei, București;
- Cipariu, Timotei, 1953, *Crestomația seav Analecte literare*, Vaslui;
- Constantin, Daniel, 1976, *Orientalia mirabilia*, *Orientalia mirabilia* Vol. I, Editura Științifică și Pedagogică, București;
- Constantin, Daniel, 2008, *Gândirea egipteană antică*, Editura Herald, București;
- Cook, G., 1994, *Repetition and learning by heart: An aspect of intimate discourse and its implications*, *ELT Journal*, nr. 48, p. 133-41;
- Cosmovici, Andrei, 1996, *Psihologie generală*, Editura Polirom, Iași;
- Coșbuc, George, 1960, *Despre literatură și limbă*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București;
- Coșbuc, George, 1986, *Elementele literaturii populare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca;
- Coșeriu, Eugen, 2009, *Omul și limbajul său*, Editura Universității „Al. Ioan Cuza”, Iași;
- Coșeriu, Eugen, 2011, *Istoria filozofiei limbajului*, Editura Academică Humanitas, București;
- Cozma, Teodor; Iancu, Stela, 1995, *Ora de dirigenție*, Editura Gama, Iași;

- Cozma, Teodor; Butnaru, Simona; Cucuș, Constantin, 2001, *Educație interculturală*, Editura Erola, Iași;
- Cozma, Teodor, 2002, *Psihologie-Pedagogie - Introducere în pedagogie* – curs pentru anul I, Universitatea Al. I. Cuza, Iași;
- Crețu, Carmen, 1997, *Psihopedagogia succesului*, Editura Polirom, Iași;
- Crețu, Carmen, 2000, *Teoria curriculum-ului și conținuturile educației*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași;
- Cuceu, Ion, 2006, *Dicționarul proverbelor românești. 7777 texte din Dicționarul tezaur al paremiologiei românești*, Editura Litera Internațional, București;
- Cucuș, Constantin, 2014, *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași;
- Densușianu, Ovid, 1910, *Folklorul – cum trebuie înțeles*, Editura Librăriei Leon Alcalay, București;
- Dima, Alexandru, 1939, *Conceptul de artă populară*, Editura Fundației regale pentru literatură și artă, Regele Carol II, București;
- Dimitrescu, Constantin, 1969, *Texte despre educație și învățământ*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Dospinescu, Vasile, 1998, *Semn și cunoaștere în discursul didactic*, Editura Junimea, București;
- Dumistrăcel, Stelian, 2006, *Limbajul publicistic*, Editura Institutul European, Iași;
- Drăgan, Ion, 1996, *Paradigme ale comunicării de masă*, Editura Șansa, București;
- Eco, Umberto, 1982, *Tratat de semiotică generală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;
- Eggen, Paul; Kauchak, Don, 1997, *Windows on classrooms: Educational psychology*, Merrill-Prentice Hall, Columbus;
- Ezechil, Liliana, 2002, *Comunicarea educațională în contextul școlar*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Flonța, Teodor, 2006, *Dicționar de proverbe englez-român*, pe site-ul <http://www.deproverbio.com/DPbooks/EROM/preface.html>;
- Gagne, M. Robert, 1975, *Condițiile învățării*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Gaster, Moses, 1983, *Literatura populară română*, Editura Minerva, București;

- Gheorghe, Gabriel, 1986, *Proverbele românești și proverbele lumii romanice*, Editura Albatros, București;
- Golescu, Iordache, 1973, *Proverbe comentate*, Editura Albatros, București;
- Golopenția, Sanda, 2001, *Intermemoria*, Editura Dacia, Cluj-Napoca;
- Graur, Alexandru, 1960, *Studii de lingvistică generală*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București;
- Graur, Alexandru, 1972, *Lingvistica pe înțelesul tuturor*, Editura Enciclopedică Română, București;
- Greimas, Julien Algirdas, 1975, *Despre sens*, Editura Univers, București;
- Gulian, Constantin Ionescu, 1957, *Sensul vieții în folclorul românesc*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București;
- Gulian, Constantin Ionescu, 1967, *Originile umanismului și ale culturii*, Editura Academiei, București;
- Hegel, George Wilhelm Friedrich, 1962, *Enciclopedia științelor filosofice, partea I – Logica*, Editura Academiei R.P.R., București;
- Hjelmslev, Louis, 1961, *Prolegomena to a Theory of Language*, The University of Wisconsin Press;
- Hjelmslev, Louis, 1967, *Preliminarii la o teorie a limbii*, Editura Centrul de Fonetice și Dialectale, București;
- Iordan, Iorgu, 1975, *Stilistica limbii române*, Institutul de lingvistică română, București;
- Ioan, Petru, 1994, *Logică și educație*, Editura Junimea, Iași;
- Iucu-Bumbu, Romiță, 2001, *Instruirea școlară*, Editura Polirom, Iași;
- Iucu-Bumbu, Romiță, 2004, *Elemente de pedagogie*, Editura Credis, București;
- Iucu-Bumbu, Romiță, 2011, *Teoria și metodologia instruirii*, Editura Politenica Press, București;
- Joja, Athanase, 1960, *Studii de logică*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București;
- Jupp, Victor, 2010, *Dicționar al metodelor de cercetare*, Editura Polirom, Iași;
- Kant, Immanuel, 1912, *Tratat de pedagogie*, Editura Didactică și Pedagogică, București;

- Kramer, Samuel Noah, 1962, *Istoria începe la Summer* (trad. rom.), Editura Științifică, București;
- Krzyzanski, Julian, 1957, *Surse anecdotice ale proverbelor*, Revista Literatura Ludowa, nr. 2, Varșovia;
- Lair, Sylvie, 2003, *Cum să memorăm*, Editura Polirom, București;
- Locke, John, 1971, *Câteva cugetări asupra educației*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Maingueneau, Dominique, 2005, *L'analyse du discours et ses frontieres*, Revista Marges linguistiques, Nr. 9;
- Manolache, Anghel, 1979, *Dicționar de pedagogie*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Marica, Adrian Mircea, 2005, *Logica generală*, Editura Muntenia, Constanța;
- Marinescu, Valentina, 2003, *Introducere în teoria comunicării*, Editura Tritonic, București;
- Martinet, Andre, 1970, *Elemente de lingvistică generală*, Editura Științifică, București;
- Miclău, Paul, 1977, *Semiotica lingvistică*, Editura Facla, București;
- Mihail, Zamfira; Osiac, Maria, 2006, *Lingvistică generală și aplicată*, Editura Fundației România de mâine, București;
- Ministerul Educației și Învățământului, 1979, *Dicționar de pedagogie*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Momanu, Mariana, 2002, *Introducere în teoria educației*, Editura Polirom, Iași;
- Morris, Charles, 1938, *Foundations of the Theory of Signs*, revista International Enc. of Unified Sc., Vol. 1, Nr. 2, Univ. of Chicago Press;
- Moscovici, Serge; Buschini, Fabrice, 2007, *Metodologia științelor socioumane*, Editura Polirom, Iași;
- Muntean, George, 1967, *Proverbe românești*, Editura pentru Literatură, București;
- Neacșu, Ioan, 2015, *Metode și tehnici de învățare eficientă. Fundamente și practici de succes*, Editura Polirom, București;
- Necula, Ioan, 1996, *Tratat de pedagogie școlară*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Neculau, Adrian, 2004, *Manual de psihologie socială*, Editura Polirom, Iași;

- Neculau, Adrian; Cozma, Teodor – coordonatori; Stan Liliana, 1994, *Psihopedagogie pentru examenul de definitivat și gradul didactic II*, Editura Spiru Haret, Iași;
- Negreanu, Constantin, 1983, *Structura proverbelor românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;
- Negură, Ion, 2016, *Psihologia gândirii și inteligenței* (Note de curs), Chișinău;
- Opreșan, Ion, 2015, *Proverbul și aforismul în viziunea lui L. Blaga*, Revista Cultura, nr. 536, București;
- Özkan, Yonca; Kesen, Aynur, 2008, *Memorization in EFL learning*, Journal of Faculty of Education Cukurova, Turcia;
- Pânișoară, Ion-Ovidiu, 2003, *Comunicarea eficientă*, Editura Polirom, Iași;
- Papadima, Ovidiu , 1968, *Literatura populară română*, Editura pentru Literatură, București;
- Pierce, Sanders Charles, 1931, *Colected papers Cambriege*, Editura Harvard Univ. Press;
- Popa, Laura Nicoleta; Antonesei, Liviu; Labăr, Adrian Vicențiu, 2009, *Ghid pentru cercetarea educației*, Editura Polirom, Iași
- Popenici, Ștefan, 1995, *Încercare de valorificare a folclorului pentru pedagogia contemporană*, Revista de pedagogie, Nr. 3, Editura Institutul de Științe ale Educației, p. 105-107;
- Popescu, Cristian Tiberiu, 2000, *Istoria mentalității românești*, vol. I, Editura Universal Dalsi, București;
- Pudewa, Andrew, 2005, *Linguistic development through poetry memorization*, Institute for Excellence in Writing, California;
- Rahmil, Monica, 1957, *Ghicatori și proverbe*, volumul I, Editura pentru Literatură și Artă, București;
- Răcilă, Vlad, 2002, *Structura conceptuală a proverbelor românești*, Revista *Limba Română*, Nr. 1-3, anul XII, p. 125-130, Chișinău;
- Rădulescu, Dan Constantin, 2006, *Învățământul românesc 1948-1989 – Între derivă și recuperare instituțional-funcțională*, Revista Calitatea vieții, nr. 6, București;
- Resnick, Lauren B., 1999, *Educarea și formarea gândirii*, Editura Dan, Iași;
- Revista Scânteia, 1976, *Câte limbi vorbește omenirea*, nr. 10506, București;

- Roșianu, Nicolae, 1981, *Eseuri despre folclor*, Editura Univers, București;
- Roșianu, Nicolae, 1996, *Model și variantă în folclor*, Editura Universității din București;
- Rudică, Tiberiu; Costea, Daniela, 2004, *Psihologia omului în proverbe*, Editura Polirom, Iași;
- Ruxăndoiu, Pavel, 1967, *Din arta proverbelor*, Timișoara;
- Ruxăndoiu, Pavel, 1972, *Proverbul, element de educație*, în *Educație și limbaj*, București;
- Ruxăndoiu, Pavel, 2002, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*, Editura Grai și suflet – cultura națională, București;
- Ruxăndoiu, Pavel, 2003, *Proverb și context*, Editura Universității din București;
- Simionescu, Radu, 2011, *Hybrid pos tagger*, Proceedings of Language Resources and Tools with Industrial Applications Workshop (Eurolan Summer School), Cluj-Napoca;
- Sălăvăstru, Dorina, 2004, *Psihologia educației*, Editura Polirom, Iași;
- Sălăvăstru, Constantin, 1996, *Modele argumentative în discursul educațional*, Editura Academiei, București;
- Schafer, Claudia, 2001, *Limbajul corpului*, Editura Niculescu, București;
- Schneider, W; Shiffrin, R., 1977, *Controlled and automatic human information processing: detection, search, and attention*, Psychological Review, Nr. 84, p. 1-66;
- Seneca, Lucius, 1917, *On Gathering Ideas*, Ad Lucilium Epistulae Morales Journal, trans. Richard M. Gummere, Vol. 2, Nr. 84, p. 277–85;
- Sîrghie, Anca, 2009, *Metodica predării limbii și literaturii române în învățământul școlar și preșcolar*, Editura Alma Mater, Sibiu;
- Small, Jocelyn Penny, 1997, *Cognitive Studies of Memory and Literacy in Classical Antiquity*, Revista Wax Tablets of the Mind, London;
- Solomon, Marcus, 2003, *Jocul ca libertate*, Editura Scripta, București;
- Stan, Liliana, 2004, *Fundamente ale succesului educațional*, Editura Fundația AXIS, Iași;
- Stan, Liliana – coord., 2016, *Dezvoltarea copilului și educația timpurie*, Editura Polirom, Iași;

- Stanciu, Stoian; Petre, Andrei, 1978, *Pedagogie și folclor*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Stati, Sorin – coord., 1972, *Educație și limbaj*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Surdu, Alexandru, 2008, *Teoria formelor logico-clasice*, Editura Tehnică, București;
- Șoitu, Laurențiu, 2001, *Pedagogia comunicării*, Editura Institutului European, Iași;
- Șoitu, Laurențiu – coord., 2014, *Mesajul – conținut și relație*, Editura Institutului European, Iași;
- Tabarcea, Cezar, 1982, *Poetica proverbului*, Editura Minerva, București;
- Theodorescu, Barbu; Păun, Octavian, 1967, *Folclorul literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Tohănescu, G.I.; Bulza, Teodor, 1976, *O samă de cuvinte românești*, Editura Facla, București;
- Turchină, Tatiana, 2010, *Rolul basmelor și poveștilor în formarea conștiinței morale la copii*, Revista *Didactica Pro*, nr. 3 (61), p. 23-25, Chișinău;
- Ursache, Otilia, 2014, *Comparația și proverbul. Încercări de poetică folclorică*, Revista *Memoria ethnologică*, nr. 51-52, p. 34-45;
- Valeriu, Alexandru, 2007, *Logica*, Editura Garamond, București;
- Vasiliu, Emanuel, 1984, *Sens, adevăr analitic, cunoaștere*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;
- Vianu, Tudor, 1962, *Dicționar de maxime comentate*, Editura Științifică, București;
- Voicilă, Jana, 2010, *Comunicarea didactică în învățământul primar*, Editura Legis, Craiova;
- Voiculescu, Vlad, 1963, *Ce este memoria?*, Editura Științifică, București;
- Wald, Henri, 1962, *Structura logică a gândirii*, Editura Științifică, București;
- Wilhelm, Von Humboldt, 2008, *Drespre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*, Editura Humanitas, București;
- Yeo, Richard, 2008, *Notebooks as memory aids: Precepts and practices in early modern England*, *Memory studies journal*, p.115-36;

- Zanne, Iuliu A., 1959, *Proverbele românilor. Proverbe, zicători, povățuiri, cuvinte adevărate, asemănări, idiotisme și cimilituri*, ediție îngrijită de C. Ciuchindel, prefață de Mitu Grosu, Editura Tineretului, București;
- Zimbardo P., Johnson, R., 2006, *Psychology Core Concepts*, 5th ed. Needham Heights: Allyn & Bacon;
- Zlate, Mielu, 1999, *Psihologia mecanismelor cognitive*, Editura Polirom, Iași.

PAGINI WEB CONSULTATE

- [https://lucene.apache.org/core/;](https://lucene.apache.org/core/)
- <http://orice.info/literatura-romana/ghicitorile/;>
- <https://sites.google.com/site/deprinderidelis/metode-si-tehnici-eficiente/mnemotehnici;>
- [http://www.getopt.org/luke/;](http://www.getopt.org/luke/)
- http://www.qbebe.ro/psihologie/educatie_si_disciplina/poeziile_in_viata_copilului/2.